folklor/edebiyat, cilt:19, sayı:76, 2013/4

TARİHÎ GERÇEKLERİN ÂŞIK EDEBİYATINA YANSIMASI BAĞLAMINDA TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLÂTI VE KIBRIS MÜCAHİTLERİ

Bayram Durbilmez*

Giriş

Tanık olunan olaylar, oluşan deneyim ve kültür birikimleri yazının icadından önce tamamen sözlü kültür ortamlarında aktarılırken, yazının icadından sonra sözlü kültür ortamları yanında yazılı kültür ortamları da ortaya çıkar. Bu kültür ortamları birbirinden beslenirken teknolojik gelişmeler sonucu oluşan elektronik kültür ortamları da kültür birikimlerini daha geniş kitlelere ulaştırmaya başlar. Bu üç kültür ortamında da belirgin iletişim aracı sözdür. *''Yazılı söylem sözlü söylemden daha ayrıntılı ve sabit dilbilgisi kuralları geliştirmiştir, çünkü yazıda 'anlamın verilebilmesi' dilin düzenlenişine bağlıdır. Bunun da nedeni, sözlü söylemdeki gibi dilbilgisine pek gerek kalmadan 'anlam belirlemesine' yardımcı olan canlı ortamın yazılı söylemde var olmayışıdır.''* (Ong 1995: 54). Ong'un sözlerinden de anlaşılacağı gibi, sözlü kültürde anlamın belirlenmesi büyük ölçüde bağlama bağlıdır. Sözsüz gösterime dayanan uygulamalar da sözlü kültürün oluşumunda söz kadar önemli bir yer tutar.

Hazır ifade kalıplarından yararlanılarak oluşturulan ve geliştirilen sözlü kültür, toplum belleğinde yer ederek yaşama şansına sahiptir. Toplumun ortak kültürüyle şekillenen sözlü edebiyat ürünlerinin de günümüze ulaşması büyük ölçüde sözlü kültür taşıyıcılarının bellekleri yoluyla mümkün olabilmiştir. Yeri gelmişken belirtmek gerekirse, yazının icadından sonra oluşan yazılı edebiyat ürünlerinin kaynağı da öncelikle sözlü edebiyattır.

* Doç. Dr., ERÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halkbilimi Öğretim Üyesi Kayseri/ TÜRKİYE

Abrahams'ın ifadesiyle; *"İlk yazılı edebî verimler, tarihçilikte olduğu gibi, uzun süre sözlü geleneğin taşınması suretiyle oluşturulmuştur. Destanlar, masallar, halk hikâyeleri, menkabeler, gazavatnâmeler, mesneviler bu cümledendir. Geçmişte neler yaşandığına dair tarihçilere bilgi veren aynı hikâye kültürel analizler ile tarihî ve kültürel gelişimin nasıl birbirini güçlendirip nakledilerek anlatıldığı, özellikle anlamlı olayları ve bazı vakıaları bize sağlar."* (1981: 3). Geçmişe ait anımsanan bilgilerin "törensel denilebilecek uygulamalarla tanışıp sürdürül[düğü]" düşüncesini ileri süren Conerton'a göre; *"Günümüzle ilgili deneyimlerimiz büyük ölçüde geçmiş hakkında bildiklerimizin üzerine otur[ur] ve genellikle geçmişle ilgili imgelerimiz var olan toplumsal düzeni meşrulaştırmaya yara[r]"*. (1999: 13)

"Yaşanan gerçeklik" (Halkin 1989: IX) olarak da görülen tarihin anlaşılmasında yazılı belgelerden başka sözlü kültür geleneğinin imkânlarından da yararlanma yoluna gidilmesiyle "sözlü tarih" çalışmaları ortaya çıkmıştır*. P. Thompson'ın ifadesiyle; *"Sözlü tarih insanlar tarafından kurulmuş bir tarih türüdür. Hayatı tarihin içine sokar. Kahramanlarını yalnız liderler arasından değil, çoğunluğu oluşturan ve o ana kadar bilinmeyen insanlar arasından seçer. Toplumsal sınıflar ve nesiller arasındaki bağlantıyı dolayısıyla anlayışı sağlar. Ortak anlamları ortaya çıkararak tarihçiye ve sıradan insanlara bir zamana ve mekâna aidiyet duygusu kazandırabilir. Sözlü tarih, tarihin kabul edilmiş mitlerini ve baskın yargılarını yeniden değerlendirme, tarihin toplumsal anlamını kökten dönüştürme aracıdır. İnsanlara tarihlerini kendi sözleriyle geri verir. Onlara geçmişi verirken geleceği kurmak için de yol gösterir.»* (Thompson 1999: 18).

Sözlü kültür taşıyıcılığında "âşık" adı verilen sanatçıların özel bir yeri vardır. "Toplumun habercisi" olarak da bilinen âşıklar; deprem, kıtlık, salgın hastalıklar, ayaklanma, savaş gibi toplumu derinden etkileyen çeşitli olayları destanlarında dile getirirler. Savaşa katılan âşıklar, savaşla ilgili gözlemlerini, yaşadıkları olaylarla ilgili yorumlarını destanlarında tahkiyeli bir üslûpla aktarırlar. Kimi âşıklar da, savaşa katılanlardan veya savaştan etkilenmiş kimselerden duyduklarını duygu ve düşünce süzgeçlerinden geçirerek çeşitli destanlar söyler / yazarlar (Artun 2006: 488-489). Âşık edebiyatının önemli bir kolunu oluşturan âşık tarzı şiirler; tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, etnoloji, toplum psikolojisi ve halkbilimi gibi farklı bilim dallarına malzemeler verebilmektedir. Bu şiirlerin çözümlenmesinde anılan bilim dallarının imkânlarından yararlanmak da mümkündür. Disiplinler arası yapılacak çalışmalardan biri olan "sözlü tarih" araştırmaları açısından da âşık tarzı şiirlerin ayrı bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Âşık tarzı şiirlerde / destanlarda işlenen tarihî konular arasında Kıbrıs'ın zengin bir yeri olduğu bilinmektedir**. *"Kıbrıs adasının daha önceden Türkiye'ye ait olması, Kıbrıs ile Anadolu arasındaki mesafenin yakınlığı, adanın demografik yapısının özellikle Akdeniz bölgesiyle benzerlikler göstermesi, adada büyük bir Türk topluluğunun yaşaması ve bu insanların köklerinin Anadolu olması ile adanın stratejik bağlamda son derece önemli bir pozisyon işgal etmesi ve son olarak 1970'lere kadar Kıbrıslı Türklere karşı Rumların baskıları, insanlık dışı hareketleri ve katliam girişimleri Türkiye'yi bu bağlamda Kıbrıs eksenli Türk-Yunan ilişkilerinde taraflardan birisi haline getirir."* (Keser 2006: 143). İtalya'nın Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın yüzölçümü 9251 km²'dir fakat Türkiye açısından taşıdığı stratejik önem daha büyüktür. "Toplumun sözcüsü" olarak

* İlk kurumsal ve akademik temeli 1948'de, Allan Nevis tarafından atılan (Starr 1996: 43) "sözlü tarih" çalışmalarının yaygınlaşmasında *Oral History* (Baum 1969) ve *Oral History and Local History* (Caunce 1996) gibi Batılı ülkelerde yayımlanan sözlü tarih kitapları önemli yer tutar.

** Bu konuda Artun (1996), Bozkurt (1998), Durbilmez (1999a, 1999b, 2000), İvgin (1999), Karadağ (1999) ve Kaya (1999) gibi araştırmacılar tarafından müstakil çalışmalar yapılmıştır.

kabul edilen âşıklar da geniş halk kitlelerini yakından ilgilendiren böyle bir konuda duyarsız kalmamışlar, oluşturdukları şiirlerde / destanlarda Kıbrıs konusuna özel bir yer ayırmışlardır.

Türklerin Kıbrıs adasına yerleşmeye başladıkları 1571'den 22 Temmuz 1974 Barış Harekâtına kadar geçen tarihî süreç bilinirse, âşık edebiyatına yansıyan Kıbrıs konusu daha iyi anlaşılacaktır*. Bu süreci şöyle özetlemek mümkündür: 1 Ağustos 1571'de Osmanlı Devleti tarafından fethedilen Kıbrıs, 1878 Berlin Antlaşması sonucu, 12 Temmuz 1878'de –geçici olarak- İngiltere'nin idaresine bırakılır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'yı desteklemesini bahane eden İngilizler, 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ı –tek taraflı olarak- İngiltere'ye ilhak eder. Ekim 1931'de, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için isyan eden Rumlar başarılı olamazlar. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı (ENOSİS) mücadelesi veren EOKA tedhiş örgütü, İngilizlere ve Türklere karşı 1 Nisan 1955'te terör hareketleri başlatır. Kıbrıs Türkleri, Yunanistan'ın desteklediği bu terör örgütüne direnmek amacıyla, Türk Mukavemet Teşkilatı'nı kurar. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanan 11 Şubat 1959'da Zürih, 19 Şubat 1959'da Londra antlaşmaları sonucu Türk toplumu yönetimde eşit haklar elde eder. 15 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilir. Cumhurbaşkanı Makarios, anayasaya aykırı davranarak EOKA terör örgütünü destekler. 21 Aralık 1963'te, Rumların Akritas Planı ile Megali İdea doğrultusunda adayı Yunanistan'a bağlama ve "Enosis" adını verdikleri birleşmeyi gerçekleştirme amacıyla EOKA üyeleri ve Yunan askerleri, savunmasız Türklere karşı katliama başlar. Kanlı Noel hadiseleri sonucu 25.000 Türk göçmek zorunda bırakılırken, 23.500 Türk de işsiz ve sakat kalır. 1 Ocak 1964'te, Zürih ve Londra antlaşmalarını fesheden Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne de son verir. Katliama devam eden Makarios'un 15 Temmuz 1974'te devrilmesi sonucu, "İnsan Kasabı" Nikos Sampson Cumhurbaşkanı makamına geçer ve "Kıbrıs Helen Cumhuriyeti"ni kurar. Bu durum karşısında 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı başlatan Türkiye, 22 Temmuz 1974'te Rumların zulmüne son verir (Alasya 1992: 1-106).

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra, 24-30 Ekim 1974 tarihleri arasında, Konya'da yapılan "Âşıklar Bayramı"ndaki "Kıbrıs Şiirleri Yarışması"na katılan âşıklardan Halil Karabulut, Feymanî, Şeref Taşlıova, Abdülvahap Kocaman, Erdemli, Mahmut Coşkuner, Mevlüt İhsanî, Musa Merdanoğlu, Rüstem Alyansoğlu ve Nuri Devranî ödül alırlar (Halıcı 1992: 203). Kimi âşıklar da çeşitli destanlar oluşturarak plâklara okur. Kıbrıs konulu yiğitlemeler ve / veya ağıtların yer aldığı plâklardan bazılarını söyleyicileriyle birlikte sıralamakta yarar vardır:

Muhlis Akarsu, "Kalleş Yunan / Türk'ün Sesi", Kral Plâk, Kod: 978; Âşık Haşimî Aslıhak, "Kanlı Kıbrıs", Özleyiş Plâk, Kod: 801; Âşık Mehmet Batur, "Kıbrıs'a Gidiyorum", Kral Plâk, Kod: 977; Zekeriya Bozdağ, "Kıbrıs Türküsü", Okey Plâk, Kod: 279; Kamber Çınar, "Kıbrıs'ta Ezan Sesi Var", Türkofon Plâk, Kod: 6215; Âşık Murat Çobanoğlu, "Aslan Ordumuz", Yavuz Plâk, Kod: 8958; Âşık Daimî, "Âdem Yavuz'a Ağıt", Solfej Plâk, Kod: 41; Âşık Kemal Devranî, "Vatanım Kıbrıs'a Gitmek İsterim", Afşin Plâk, Kod: 5052; Ali Doğan, "Şanlı Türk Ordusu / Âdem Yavuz'a Ağıt", Sel Plâk (Kod: 1102); Ali Ercan, "Türk'ün Kalbi Kıbrıs İçin Çarpıyor", Ercan Plâk, Kod: 74; Hasan Erdoğan, "Dönme Mehmetçik / Aslan Ecevit", Taç Plâk, Kod: 35; Neşet Ertaş, "Kıbrıs Destanı", Hülya Plâk, Kod: 825; Sivaslı Âşık Fakir, "Kırk Kurşunla Şehit Edilen 3 Yaşındaki Türk Yavrusuna Ağıt", Murat Plâk, Kod: 518; Özay Gönlüm, "Ninemin Kıbrıs'a Mektubu", Kervan Plâk, Kod: 78; Âşık Gülhanî, "Yunan Barışmaya Değmez", Güven Plâk, Kod: 255; Âşık Mehmet Işık, "Kıbrıs Bizimdir Kahpe Yunan", Sevinç Plâk, Kod: 32; Âşık Ali Kızıltuğ, "Kıbrıs Destanı / Kahpe

* Âşık edebiyatına yansıyan olay ve kişilerin tarihî gerçeklere uyup uymadığının anlaşılabilmesi için tarihî olaylarla ve kişilerle ilgili bilgilere / yazılı kaynaklara yeri geldikçe makalenin diğer kısımlarında da başvurulacaktır.

Yunan", Şah Plâk, Kod: 293; Âşık Ali Kızıltuğ, "Âdem Yavuz'a Ağıt / Kanlı Kıbrıs", Şah Plâk, Kod: 294; Âşık Ali Kızıltuğ, "Muratağa Katliamı", Şah Plâk, Kod: 296; Âşık Mecnunî, "Türkler Geliyor", Özgür Plâk, Kod: 823; Âşık Ali Metin, "Dalgalan Bayrağım Kıbrıs Bizimdir / Kaçma Zalim Geliyoruz", Coşkun Plâk (Kod: 1360); Hasan Özkan, "Kıbrıs Destanı", Tunç Plâk, Kod: 1050; Abdullah Papur, "Vurun Mehmetçik Kahpe Yunan'a", Can Plâk, Kod: 42; Âşık Hasan Polat, "Vur Mehmet Vur", Işık Plâk, Kod: 544; Âşık Yaşar Reyhanî, "Kıbrıs Uyan Türk Ordusu Geliyor / Kıbrıs Barış Türküsü", Edifon Plâk, Kod: 9288; İbrahim Saltan, "Muratlar Köyü Katliamı", Tunç Plâk, Kod: 1051; Ali Sultan, "Korkak Yunan / Canım Kıbrıs", Sultan Plâk, Kod: 35; Ali Sultan, "Kıbrıs Şehitleri / Ecevit'ten Emir Var", Sultan Plâk, Kod: 35; Müslüm Sümbül, "Âdem Yavuz'a Ağıt / Barış İçin", Türküola Plâk, Kod: 191; Âşık Mahzunî Şerif, "Yürüyün Arslanlar / Kıbrıs Destanı", Şah Plâk, Kod: 295; Âşık Ali Taş, "Seni Gidi Kahpe Yunan", Bahar Plâk, Kod: 155; Âşık Mehmet Yanık, "Türk'ün Gayesi Barıştı", Sağbaş Plâk, Kod: 10; Şemsi Yastıman, "Kıbrıs Destanı", Topkapı Plâk, Kod: 165; Âşık Yoksulî, "Yavru Kıbrıs", Batı Plâk, Kod: 525 (Hınçer 1975: 7238-7240).

Kıbrıs Türk halkına destek verildiği gibi, bu destanları söyleyenlere / yazanlara da Türkiye Cumhuriyeti Devleti yöneticilerinin ilgi gösterdiği çeşitli belgelerle ortaya çıkmaktadır. Sözgelimi; İstanbul'da yaşayan "Halil Alınmaz" adlı bir halk şairi tarafından devrin başbakanı Adnan Menderes'e gönderilen 5 Eylül 1955 tarihli mektup bunun en güzel örneklerinden biridir:

"Pek Sayın Başvekilimiz Adnan Menderes,

Yüksek şahsınıza sunduğum 'Kıbrıs Destanı' İstanbul'da rağbet görmektedir. Yalnız büyük boy, daha fazla sahifalı ve dört renkli çekici bir resimle yayınlansa Türkiye'mizin dört bir köşesinde ümitlerim fevkinde satış rekoru kırabilir. Sayın Başvekil; Yeni yazmış olduğum destanı basabilmem için yüksek şahsınızdan bir sene vade ile İzmit kâğıt fabrikasından lütuf ettiğiniz kâğıtları alabilmem için emirlerinizi esirgememenizi bilhassa arz ederim.

NOT: Sayın Başvekilim teminatım şu; 'Ne malım, ne mülküm sadece (bir) ülküm / Daim hür yaşarım, Türk oğlu Türküm'

Halk şairi Halil Alınmaz, Necatibey Caddesi, No. 302, Tophane- İstanbul, 5 Eylül 1955" (Keser 2006: 205)

Bu makalede, Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurulmasına sebep olan terör örgütü EOKA'nın amaçları, öncüleri ve faaliyetleri, Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurulması, kurucuları ve faaliyetleri, Kıbrıs Mücahitlerinin direnişleri, Türkiye'nin yaptığı Barış Harekatı'nın sebep ve sonuçları üzerine yazılı kaynaklardan bilgiler verilecek; kaynaklarda geçen bu bilgilerin âşık tarzı şiirlere yansımaları örnekleriyle ele alınıp değerlendirilecektir.

A. Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın Kurulmasına Sebep Olan Bir Terör Örgütü: EOKA

Kısa adı EOKA olan ve "Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Örgütü" anlamına gelen "Ethniki Organosis Kibriyon Agoniston", "Megali İdea" doğrultusunda Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama amacı güden bir terör örgütüdür. İkinci Dünya savaşı sonrası Enosis hayalinin tekrar canlanması üzerine 27 Şubat 1947'de, Yunanistan Parlamentosu'nda oy birliği ile alınan "Yunanistan'ın Kıbrıs'la Birleşmesi" gerektiği kararı dünyaya duyurulur. Kıbrıs Rum toplumu başkanı ve Başpiskopos olan Makarios'un desteğiyle Enosis faaliyetleri hızlanır. Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirme hayaliyle 15 Ocak 1950'de halk oylaması (plebisit) yapılması kararlaştırılır. Enosis hayaline uygun olarak, 1950'li yılların başlarında EOKA kurulur. Bu terör örgütü İngilizleri ve Türkleri Kıbrıs adasından uzaklaştırmayı hedefler. Emekli bir Yu-

nan yarbayı olan Yorgos Theodoros Grivas, EOKA'nın askerî lideridir*. Grivas, Yunanlıların 1919-1922 yıllarında Anadolu'yu işgal ettiği dönemde teğmen olarak görev yapar. Bu görevi sırasında uzmanlaştığı gerilla savaşı taktiklerini 1 Nisan 1955'ten itibaren Kıbrıs'ta uygulamaya başlar ve EOKA'yı tedhiş örgütüne dönüştürür. Bu örgütün siyasî lideri de Başpiskopos Makarios'tur. Her ikisi de Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması hayaline kapılır. 1955 yılı başlarında kuruluşunu tamamlayan bu örgüt silahlı eylemleriyle Kıbrıs adasını kan gölüne dönüştürür. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması gündeme gelince EOKA kendi kendini feshettiğini açıklar (Koruroğlu 2009: 30). Fakat bu açıklamanın gerçekle ilgisi yoktur.

Kıbrıs'ta Türklere uygulanan baskı, zulüm ve katliamın öncüsü olan Makarios, Grivas ve Sampson âşık tarzı şiirlerde / destanlarda lânetlenir. Âşık Avşaroğlu'nun destanında bu üç kişiden şöyle söz edilir: *"Altmış dörtte azan Makariyos'du / Altmış yedisinde Grivas azdı / Yetmiş dörtte Sampson kuyusun kazdı / Sesi gürdür Türk'ün vatanı Kıbrıs"* (Durbilmez 1999b: 39).

Âşık Avşaroğlu'nun destanında adı geçen Makarios 15 Ağustos 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı, aynı zamanda EOKA terör örgütünün de destekçisidir. 23.500 Türk'ün işsiz ve sakat bırakıldığı, 25.000 Türk'ün de Kıbrıs'tan göçmek zorunda kaldığı Kanlı Noel olayları yetmemiş gibi Zürih ve Londra antlaşmalarını da fesheden Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne son verir. Türk ve Rum toplumlarının temsilcilerinden oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına 1 Ocak 1964'te son verilmesi Kıbrıs Türklerini daha da zor durumda bırakır.

Destanda da belirtildiği gibi, Grivas'ın azgınlıkları 1967'de vahşete dönüşür. 13 Kasım 1967'de, Kıbrıs Mücahitlerinin hâkim olduğu Geçitkale ve Boğaziçi köylerini saran Grivas önderliğindeki EOKA terör örgütü üyeleri ve binlerce Yunan askeri, 15 Kasım 1967'de saldırıya geçer ve 200 Türk mücahidi bunlara karşılık verir. Türkleri imha etmek isteyen saldırganlar özellikle kadın ve çocuklara karşı büyük bir vahşet sergiler. Türkiye'nin gösterdiği sert tepki üzerine Grivas ve 10.000 Yunan askeri Kıbrıs'ı tek etmek zorunda kalır (Sadrazam 1990). 1971 yılı Ekim ayı içinde Kıbrıs'a tekrar dönen Grivas, EOKA terör örgütünü yeniden oluşturur. EOKA-B adıyla yeniden oluşturulan örgüt Makarios'tan bağımsız olarak terör eylemlerine başlar. Makarios'un EOKA'ya desteğini yetersiz bulan Nikos Sampson da Grivas'ı destekler. EOKA-B terör örgütü mensupları; Limasol polis merkezini yakarak Makarios yanlısı polisleri kaçırma, Rum Ticaret Bakanı Kolokasidis'in evini ve Lefkoşa'da bir fabrikayı bombalama, Rum Adalet Bakanı Vakis'i kaçırma gibi eylemler yapar. Bu sebeple, EOKA-B örgütüne Makarios yanlıları da karşı çıkar. 27 Ocak 1974'te ölen Grivas'ın cenazesi, Makarios Hristodulis'in evinin bahçesine gömülür. Onun ölümünden sonra, EOKA-B örgütü başkanlığına yardımcısı Georgios Karusos getirilir. Terörle ENOSİS'e ulaşılamayacağını, mücadelenin siyasî alanda sürdürülmesi gerektiğini söyleyince, bazı EOKA'cı militanlar Karusos'a karşı çıkar. Karusos 16 Şubat 1974'te Yunanistan'a kaçar. 25 Nisan 1974'te,

* 23 Mayıs 1898'de, Trikomo köyünde doğar. 1914'e kadar adada Türk tebaası olarak yaşar. Lefkoşa'daki Pan Cyprian Gymnasium'da okur. 1916'da mezun olarak Atina'daki Helen Kraliyet Askeri Akademisi'ni kazanır. Yunanlıların 1919-1922 yılları arasındaki Anadolu'yu işgali sırasında teğmen olarak gerilla savaşlarına katılır. EOKA terör örgütünü kurar. 26 Ekim 1954'de, silah ve mühimmat yüklü Ayios Gedryieos teknesi ile Kıbrıs'a hareket eder. 10 Kasım 1954'de Hıloraka köyüne çıkar. İngilizlere ve Türklere karşı girdiği silahlı terör faaliyetlerinde "Digenis" kod adını kullanır. 1956'da Makarios'un sürgüne gönderilmesi üzerine kanlı eylemlerini artırarak sürdürür. Makarios 8 Mart 1959'da sürgünden dönünce, Grivas da saklandığı evden alınarak Yunan savaş uçakları eşliğinde Lefkoşa'dan Atina'ya gider; 20 Mart 1959'da askerî törenle karşılanır. 1 Ocak 1964'te Makarios tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına son verilmesi üzerine EOKA'nın silahlı eylemlerini yönetmek amacıyla tekrar Kıbrıs'a döner. Adadaki Türklerin katledilmesi için çalışır. 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi köylerinde katliam yapar. Türkiye'nin baskısı sonunda adayı terk etmek zorunda kalan Grivas, 1971 yılı Ekim ayında Kıbrıs'a tekrar döner. 27 Ocak 1974'te Leymosun'da ölür (Bayülken 1983: 7, Keser 2006: 166-167).

Makarios tarafından yayımlanan bir bildiri ile EOKA-B'nin kanun dışı bir örgüt olduğu ilân edilir. Zaten *"ENOSİS politik hedefine ulaşması amacıyla EOKA tarafından 1955 yılında başlatılan ve 1963-1974 yılları arasında yoğun ve yaygın bir hal alan şiddet eylemleri: Soykırım Nitelikleri Taşıyan Terör Faaliyetleri"* olarak görülür (Kasapoğlu 1999: 90)

EOKA'nın kanlı bir terör örgütü olduğu âşık edebiyatında da sık sık dile getirilir. Sözgelimi; Âşık Yücel de bu örgütün eylemlerinin hiçbir dine ve insanlığa uymadığını, adaleti yok ettiğini söyler: *"Bu çirkin rezalet hangi dinde var / Kahpece davranış, dinsiz canavar / Adalet yerinde EOKA mı var / Elbet düşeceksin Türk kancasına"* (Durbilmez 1999b: 131).

Âşık Hacı Karakılçık; Kıbrıs'ta Barış Gücü olduğu halde, Yunan subaylarının kol kol gezdiğini, sivil halkı kurşuna dizdiğini, cesetleri yakıp çukur kazdığını söyler: *"Yunan subayları kol kol gezerken/ Sivil halkı kurşunlara dizerken / Cesetleri yakıp çukur kazarken / Kim der Barış Gücü yoktu Kıbrıs'ta"* (Alptekin 1993: 141).

EOKA mensubu Rumların vahşî saldırıları sonucu, Kıbrıs'ta yaşayan masum Türklerin çoğunun ocağının söndüğünü Âşık Meydanî; *"Masum soydaşların söndü ocağı / Tarih anlatacak bu vahşî çağı"* (Durbilmez 1999b: 93) dizeleriyle dile getirir. Âşık Ali İzzet Özkan; *"Kıbrıs adasında büyük yangın var / Ateşler ağlaşır közler ağlaşır / Ateş kesilmedi köyler yanıyor / Gelinler ağlaşır kızlar ağlaşır // Hanım bacıları esir aldılar / Çok ceza ettiler kampa saldılar / Yavru bebekle bıçak çaldılar / Analar ağlaşır özler ağlaşır"* (Kaya 2000: 305) der.

Asıl adı Michael Mouskos olan Makarios EOKA'nın öncüsüdür. Baf'ın Pano Panaglia köyündendir. Pancyprian Gymnasium'a giden Michael, Kykko Manastırı'nda gördüğü eğitimden sonra kiliseye girer (1938). Dünya Kiliseler Konseyi (World Council of Churches) tarafından verilen iki yıllık bir bursla ABD'ye giderek Boston Din Bilimleri Koleji (Boston Theological College)'nde eğitim görür. 1948'de Kitium Piskoposluğu'na getirilir. Kıbrıs'a döner dönmez, küçüklüğünden beri hayal ettiği Enosis'e hizmet için, 15 Ocak 1950'de Rumlar arasında bir halk oylaması yaptırır. 20 Ekim 1950'de Kıbrıs Rum Başpiskoposluğu'na seçilir; Rum toplumunun liderliğine getirilir ve "Ethnarque / Milli Şef" olur. EOKA'nın silahlı eylemlerinin perde arkasındaki sorumlusu olduğu tespit edilince Mart 1956'da halkı ayaklanmaya kışkırttığı gerekçesiyle tutuklanarak Seyşel Adaları'na sürgün edilir. 8 Mart 1959'da sürgünden döner. 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olur. 15 Temmuz 1974'de Nikos Sampson'un yaptığı darbeyle devrilir (Gürel 1964: 66-67, Keser 2006: 158).

Âşık Ali Ertekin (Kaya 2000: 304), Âşık Cesurî (Durbilmez 1999b: 43-44, 51), Âşık Habib Karaaslan (Durbilmez 1999b: 88), Âşık Mahrumî (Durbilmez 1999b: 90) gibi âşıklar Makarios'tan söz eden şiirler söylemişler / yazmışlardır. Âşık Ali Ertekin, Kıbrıs Türklerine yapılan zulümden Makarios'u sorumlu tutarak, onun Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan önce yaptıklarını / yaptırdıklarını şöyle dile getirir: *"(...) Emirler verip de geriye çıktın / Öldürüp Türkleri evini yıktın / Elinle tavkını boynuna taktın / Kıyamet gününde İblis Makaryos // Kadın kız demedin kıydın canına / Küçük masumların girdin kanına / Yaptığın küstahlık kalmaz yanına / Ödersin kanınla alçak Makaryos // Tayfanı toplayıp silahlar verdin / Köpek sürüsünü meydana sürdün / Geriye çıkıp da seyirci kaldın / Sorarız hesabı zalim Makaryos // EOKA çetesi ey vahşi ayı / Ne çabuk unuttun Anayasayı / Tükürttün yüzüne bütün dünyayı / Uydurdun yalanı kahpe Makaryos (...)"* (Kaya 2000: 304).

Makarios, bir din adamı (Başpiskopos) olduğu halde yaptıklarının hiçbir dine uymadığı dile getirilir. Sözgelimi Yozgatlı Türkmenoğlu şöyle der: "*Var mı Makaryos'ta din inen iman/ Çocukları kesti Urumnan Yunan / Her tarafta aktı oluk oluk kan / Al kana boyandı ummanın Kıbrıs"* (Durbilmez 2004: 110).

15 Temmuz 1974'te devrilen Makarios'un kaçmak zorunda kalışını Âşık Feymanî şöyle

dile getirir: *"Firar etmeseydi papazın biri / Yakacaktı kendi nesli dipdiri"* (Halıcı 1992: 207).

Âşık Haydar Aslan; *"Rumların vahşeti papazın dini / Beşikteki yavru kırk mermi yedi / İsa, Musa sana böyle mi dedi / Sorulacak bunlar mizan geliyor"* (Artun 2006: 592).

Âşık Alenî; *"Kıbrıs'ta kanayan yara / Yaşama verirken ara"* hiçbir çare bulunamadığı için Kıbrıs Barış Harekâtı'nın olduğunu söyler (Kaya 2000: 302). Âşık Halil Karabulut'un da söylediği gibi; savaş olmaması için sergilenen diplomasi çabasında bir sonuç alınamayınca savaş kaçınılmaz olmuştur: *"Boşa gitti diplomasi çabası"* (Halıcı 1992: 204).

Âşık Alenî; *"Katil Rumlar kan içerken", "Makarios kudururken / ENOSİS- menosis derken / Katliama hız verirken", "Yaptık çağrı garantöre / Bu kanı durdurun hele / Duymak istemedi bile", "Mehmetçik şahlandı bir an / İşte görev kahpe Yunan / İsteyerek kana da kan / Adaya huzur getirdi"* (Kaya 2000: 302) der.

Âşık edebiyatında lânetlenen EOKA terör örgütü liderlerinden biri de Nikos Sampson'dur. Türk öldürmekle övünen Sampson, 1974'te, EOKA-B örgütünün lideri olur. Makarios'un ENOSİS hayaline yeterince hizmet etmediğini ileri sürerek 15 Temmuz 1974'te Makarios'u devirir. Âşık Avşaroğlu'nun destanında geçen *"Yetmiş dörtte Sampson kuyusun kazdı"* dizesinden de anlaşılacağı gibi, 1974'te "Kıbrıs Yunan Cumhuriyeti" ilân edildiğini açıklar. Bu açıklamayla Kıbrıs'ta EOKA varlığının da sonunu hazırlar. Kanlı ve karanlık gidişe son verme düşüncesiyle, 20 Temmuz 1974'te, Türkiye tarafından Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilir. Garantörlük haklarını kullanarak bu harekâtı yapan Türkiye Cumhuriyeti, EOKA-B'nin faaliyetlerine son vererek Kıbrıs'ta yaşayan Türklere karşı sürdürülen vahşî katliamlara engel olur.

Bu kadar zulüm karşısında Türk ordusunun sessiz kalması beklenemezdi. Gürünlü Âşık Gülhanî gibi pek çok âşık; *"Bir aylık çocuğu öldüren Yunan / Kıbrıs bizim diye saldıran Yunan / Gücü yetmeyince çıldıran Yunan / Kalbine süngüyü sokar Mehmetçik"* (Gürünlü Âşık Gülhanî 1984: 109) dizeleriyle Yunanlıları uyarır.

Âşık Veysel Şatıroğlu; *"Kıbrıstaki olan haksız olaylar / Kemirir içimi kurt olur gider / İnsanlık dışında yapılan işler / Bütün milletlere dert olur gider (...) Masum yavruların nedir günahı / Bu hareket gücendirir Allahı / Türk ordusu kullanırsa silahı / Tedavisiz derdin dört olur gider (...) Sanki din adamı o alçak papaz / Buladır dünyayı parmağı durmaz / Türkler haksız yere adam öldürmez / Bir gün Makarios mort olur gider"* (Şatıroğlu 1971: 233-234) der.

Âşık Halil Karabulut, 1974'te yapılan Türkiye Âşıklar Bayramı'nda "Köroğlu" ödülü alan "Kıbrıs Destanı" başlıklı şiirinde, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı doğuran sebepleri sıralar:

"Dokuz yüz yetmiş dört yirmi Temmuzda
Neler oldu haber vermek kastımız
Şanlı Türk ordusu çıktı Kıbrıs'a
Savaş değil barış kurmak kastımız

Çünkü hallolmadı Kıbrıs dâvâsı
Hiç bir türlü bulunmadı devası
Boşa gitti diplomasi çabası
Artık neticeye ermek kastımız

Kıbrıs'ta bağımsız devlet kuruldu
Çok geçmeden cinayetler görüldü
Kan döküldü, masum Türkler vuruldu
Bunun hesabını sormak kastımız

Dinlemeyip anlaşmayı, düzeni
On bir yıldır kaynattılar kazanı
Yunan denen sinsi oyun bozanı
Kıbrıs'tan dışarı sürmek kastımız

Artık şu adada cinayetlerin
Kardeşlik ve barış alacak yerin
İyilikle yola gelmeyenlerin
Zor ile boynunu burmak kastımız

Tüm dünyaya açık bizim sözümüz
Ne ilhakta, ne işgalde gözümüz
Kurt eline düşmüş körpe kuzumuz
Yemeden imdada ermek kastımız

Yeşil ada bizim ecdat mülkümüz
Onu korumaktır bütün ülkümüz
Zulümlere maruz kalmış Türkümüz
Üstlerine kanat germek kastımız

Birleşmiş Milletler etmeyin tasa
Seferimiz olacaktır çok kısa
Savaş değil sulha geldik Kıbrıs'a
Sanmayın ki kana girmek kastımız

Bir son verip perde ardı hislere
Setler çekeceğiz Enosislere
İnsanlıktan anlamayan pislere
İnsanlık dersleri vermek kastımız

Halil der ki, Yunan bir tilki gibi
Bir heves peşinde o ilki gibi
Elli iki sene evvelki gibi
Onunla bir hesap görmek kastımız" (Halıcı 1992: 204-205).

Bu destan, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sebeplerini olduğu kadar, Kıbrıs Mücahitleri'nin Türk Mukavemet Teşkilâtı'nı kurarak Rumlara ve Yunanlara karşı mücadele etme sebeplerini de büyük ölçüde dile getirmektedir.

B. Türk Mukavemet Teşkilâtı ve Kıbrıs Mücahitleri

Kıbrıs Türkleri tarafından Enosis karşıtı ilk büyük miting 28 Kasım 1948'de yapılır. Lefkoşa'da yapılan Ayasofya Mitingi'ne 15.000 Türk katılarak "Enosis'e Hayır!" diye haykırır. 11 Aralık 1949'da yapılan ikinci Ayasofya mitinginde de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı çalışmaları protesto edilir. Bu konuda hazırlanan bir mektup Birleşmiş Milletlere gönderilir. "1950 plebisiti, 1 Nisan 1955'te EOKA'nın resmen harekete geçmesi ve Enosis'i gerçekleştirmek için hem İngilizler'e, hem Türkler'e karşı eylemlere başlaması, Türkler'de Rum tehlikesine karşı bir savunma gereğini gündeme getirmiştir." (Koruroğlu 2009: 25).

Enosis hayali güden EOKA tedhiş örgütüne mukavemet maksadıyla Kıbrıs Türkleri ara-

sında küçük gruplar oluşur. Kendiliğinden oluşan bu küçük gruplar geceleri av tüfekleriyle nöbet tutarak saldırgan Rumlara karşı direnir. O yıllarda Kıbrıs'ta tek siyasî parti olan Kıbrıs Türktür Partisi'nin başkanı ve Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük'tür. EOKA saldırılarına karşı Kıbrıs Türk Toplumu içinde ilk birlik de Dr. Fazıl Küçük tarafından kurulan Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB)'dir (Akgün 2009: 368). Yine saldırılara karşı mukavemet maksadıyla kurulan "Volkan" adlı teşkilâtta da gençler örgütlenir. Aynı ihtiyaçla "9 Eylül" ve "Kara Çete" de kurulur. *"Bu örgütler herhangi bir yerden maddi veya manevi yardım almadan kendi imkânları ile EOKA örgütünün Enosis isteği karşısında bildiri dağıtmak, gösteri düzenlemek, herhangi bir Türk'ün canına veya malına zarar gelmesi halinde aynı şekilde karşılık vermek (misillemede bulunmak) gibi faaliyetler içinde bulunmuşlardır."* (Akgün 2009: 368). Buna rağmen Yunanistan tarafından desteklenen EOKA tedhişi karşısında bu örgütlerin pek etkili oldukları söylenemez. Bütün bunlar olurken Rauf Raif Denktaş da 1957 yılının Ekim ayında Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) Başkanı seçilir. Saldırıların artması ve polis müfettişlerinden Mustafa Ahmet Beyaz'ın şehit edilmesi üzerine Lefkoşa'da büyük bir miting yapılır. Düzensiz birliklerin düzene sokulması için Rauf Raif Denktaş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve M. Kemal Tanrısevdi bir araya gelerek EOKA terör örgütü saldırılarına direnebilecek güçlü bir mukavemet teşkilâtına ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Düzensiz birlikler bir araya getirilerek "Türk Mukavemet Teşkilatı" kurulur. Denktaş "Mülâyim", Tanrısevdi "Nazım", Nalbantoğlu "Raci" kod adını kullanır. Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denktaş, 1957 yılının sonuna doğru o dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Ankara'da görüşür. Görüşmede TMT'den bahsederek EOKA'ya karşı direnebilmek için silah desteği istenir. Bu istek devrin başbakanı Adnan Menderes'e iletilerek adada gizli bir örgütün kurulması düşüncesi Nisan 1958'de onaylanır*. Bu konuda görevlendirilen Binbaşı İsmail Tansu tarafından "Kıbrıs İstirdat (=geri alma) Projesi" (KİP) hazırlanır. Bu proje ile TMT'nin örgütlenmesi desteklenir. 1 Ağustos 1958'de de Albay Rıza Vuruşkan adaya gelerek TMT'nin lideri olur. "Ali Conan" adını kullanarak ve "İş Bankası Müfettişi" gibi maske bir görevle adaya gelen TMT lideri Albay Rıza Vuruşkan "Bozkurt", Dr. Fazıl Küçük "Ağrı", Rauf R. Denktaş da "Toros" kod adıyla TMT çalışmalarını yürütür (Koruroğlu 2009: 26-28). Bu yapı içinde; Özel Harp Dairesi Başkanı General Daniş Karabelen "Cankurt", Binbaşı İsmail Tansu da "Mücahit" (Daha sonra "Doğan") adlarını kullanır (Tansu 2001: 53). TMT'nin kuruluşu; Kemal Tanrısevdi'nin günlük notlarına göre 15 Kasım 1957, Rauf Denktaş'ın bildirdiğine göre 27 Kasım 1957'dir. Türkiye'nin desteğiyle yeniden şekillenmesi ise 1 Ağustos 1958'dir (Bozkurt 2008, Sadrazam 1999: 57-94).

TMT üyelerinin görevlerine göre aldıkları adları küçükten büyüğe doğru şöyle sıralayabiliriz: Düz Mukavemetçilere / Erlere "Kurt", Manga Komutanına "Çadır Beyi", Bölük

* *"TSK, TMT'nin idaresini ele almaya ve Kıbrıs'ta direnişi örgütlemeye başladığı sırada Özel Harp Dairesi Başkanlığı General Daniş Karabelen tarafından yürütülmekteydi. O dönemde Kıbrıs'ta çok tehlikeli bir boyut aldığı değerlendirilen EOKA faaliyetlerine karşı yerel direniş örgütlenmesi görevi; dönemin Genel Kurmay İkinci Başkanı tarafından General Daniş Karabelen'e tebliğ edilmiştir (Batur 2007: 176). 1952-1953 yıllarında Kore'de Tugay Komutan Yardımcısı olarak savaşmış olan Karabelen bu görevi alınca Kore'de birlikte çarpıştığı ve o dönemde o dönemde Özel Harp Dairesi Lojistik Başkanı olan Binbaşı İsmail Tansu'ya bir ön hazırlık çalışması emri vermiştir. Binbaşı Tansu, silah ve para temin edilmesi, gönderilecek subaylara süresiz izin verilmesi ve teşkilatın isteklerinin hükümetçe hızla karşılanması halinde direnişin başarılı olacağı yönündeki raporunu General Karabelen'e iletir. Özel Harp Dairesi'nin bu çalışması Nisan 1958 itibariyle dönemin hükümeti tarafından kabul görmüştür."* (Batur 2007: 176-178'den Kasapoğlu 2009: 92-93).

Komutanına "Oba Beyi", Tabur Komutanına "Otağ Beyi", Alay Komutan Yardımcısına "Baş Yayla", Mücahit Başkomutanına / TMT Lideri Bayraktara "Bozkurt" adı verilir. Bunlar daha sonra sırasıyla; "Arı", "Oğul Beyi", "Petek Beyi", "Kovan Beyi", "Serdar" ve "Bozkurt" adlarıyla anılır (Duman 2009: 350). TMT'de gizli bir teşkilat yapısı oluşmuştur. Buna göre; *"Türk Mukavemet Teşkilatı en küçük birim olarak hücrelerden oluşmakta idi. Her hücre yaklaşık beş mensup barındırmaktaydı. Mensuplar başlangıçta 'kurt' daha sonra 'arı' olarak adlandırılmıştır. Beş arıdan oluşan hücrenin kod adı 'oğul' idi. Hücrenin lideri ise 'oğul beyi' olarak adlandırılmıştır. Genellikle altı ila sekiz hücrenin (oğul) bir araya gelmesiyle 'kovan' oluşturulmuştur. Oğul ile kovanların arasında idari olmadığı düşünülen ancak alarm dönemlerinde aktive edilmek üzere kurulmuş 'petekler' bulunduğu düşünülmektedir. Kovanın başında bulunan yöneticinin pozisyonu, 'kovan beyi' olarak isimlendirilmektedir. Kovanlar da bölge esassına göre birleşerek Sancakları oluşturmuştur. Her sancağın başında bir sancaktar, yardımcısı olarak da Serdar bulunmuştur. Sancaktarlık görevleri Türkiye'den giden TSK mensuplarınca yürütülmüş, Serdarlıklar ise Kıbrıslı Türkler tarafından doldurulmuştur."* (Kasapoğlu 2009: 94-95). TMT Bayraktarlığına bağlı Sancaklar şunlardır: *Lefkoşa Sancağı, Boğaz Sancağı, Larnaka Sancağı, Lefke Sancağı, Mağusa Sancağı, Yeşilırmak Sancağı, Erenköy Sancağı, Limasol Sancağı, Baf Sancağı ve Serdarlı Sancağı* (Duman 2009: 351-358). "Sancaktarlar Kıbrıs'a gelirken maske olarak, Tütün İşletmeleri'ni ve Eğitim Dairesi'ni kullanmışlardır. Sancaktarların bağlın olduğu en üst kademe bayraktarlıktır. Tüm bayraktarlar teşkilatı yönetirken *bozkurt* kod adını kullanmışlardır." (Kasapoğlu 2009: 94-95). Teşkilatın mensubu olan arılar başka oğulların mensuplarını tanımadığı gibi daha üstte bir kovan bulunduğunu da bilmemektedir. Oğul beyi bile yalnızca bağlı olduğu kovan beyini tanır. Oğul beyi ve kovan beyi de bir araya gelmeden haberleşir. Böylelikle "İstihbarata Karşı Koyma" (İKK) konusunda örnek bir teşkilat oluşturulmuştur. (Kasapoğlu 2009: 95). Gizliliğe bağlı olarak; TMT'deki eğitimciler "Temizlik Kurdu", silah ikmalinde çalışanlar "Bereket Kurdu", istihbaratçılar da "Fal Kurdu" olarak adlandırılır (Tansu 2001: 52-53).

Türkiye'de meydana gelen 27 Mayıs 1960 darbesi üzerine TMT lideri Bozkurt Albay Rıza Vuruşkan görevinden alınır ve onun yerine Magosa Sancaktarı Şefik Karakurt atanır. 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilir. Şubat 1962'de Karakurt görevinden alınır, yerine 7 ay bir süre ile Ahmet Göçmez vekalet eder. 3 Ekim 1962'de göreve gelen Kenan Çoygun, 25 Temmuz 1967'ye kadar TMT lideri olur (Koruroğlu 2009: 30-31).

Kuruluşundan "21Aralık 1963'e kadar Rum saldırılarına ve tehditlerine karşı Kıbrıs Türk halkının gizli silahı ol[an]" TMT, 21 Aralık 1963'te çıkan olaylar üzerine Rumlarla alenen mücadele etmeye başlar (Koruroğlu 2009: 33). TMT, 1963-1974 arasında "Mücahit Teşkilatı" adını alır. Oğullar takıma dönüştürülür ve oğul beyleri takım komutanı olur. Kovanlar yüz-yüz eli kişilik bölüklere, sancaklar taburlara dönüştürülür (Kasapoğlu 2009: 95, Gazioğlu 2000: 30).

Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın kuruluşuna öncülük eden Dr. Burhan Nalbantoğlu, Rauf Raif Denktaş ve M. Kemal Tanrısevdi; savunma eğitimi için gönderilen Binbaşı İsmail Tansu ve 1 Ağustos 1958'de 'Ali Conan' adıyla ve "İş Bankası Müfettişi" maske göreviyle adaya gelip TMT'yi yeniden örgütlendiren Albay Rıza Vuruşkan'ın adlarına "TMT Destanı"nda yer verilir. Seyyah Ozan imzasıyla yazılan bu destan şöyledir:

"Raci' Nalbantoğlu, *'Mülâyim'* Denktaş
Sırdık Mukavemet Teşkilâtıyla
'Nazım' Tanrısevdi *bu üç gönüldaş*
Yârdık Mukavemet Teşkilâtıyla

Her gün bir saldırı, her gün bir pusu
Kana boyanmıştı Akdeniz'de su
Gelince Binbaşı İsmail Tansu
Gördük Mukavemet Teşkilâtıyla

Papaz Makaryos'la kâtil Grivas
Türklerin kanını içtiler tas tas
Canilere karşı okuyup İhlâs
Durduk Mukavemet Teşkilâtıyla

Zulm ile inlerken bu yavru vatan
'Ali Conan' olup geldi Vuruşkan
Kükredi yeniden yaralı arslan
Sardık Mukavemet Teşkilâtıyla

'Bozkurt' Albay Rıza *derledi hemen*
Mücahit vuruştu giyinip kefen
EOKA'ya korku, mazluma güven
Verdik Mukavemet Teşkilâtıyla

Kıbrıs Türklerinin yanarken bağrı
Denktaş *'Toros' oldu,* Küçük*'se 'Ağrı'*
Birleştirdi Türk'ü kutlu bir çağrı
Birdik Mukavemet Teşkilâtıyla

Enosisi düşler Rum'un her biri
Saldırır hayalin olup esiri
Vurulmak istenen demir zinciri
Kırdık Mukavemet Teşkilâtıyla

Bak Türk Mukavemet Teşkilâtı'na
Türkiye'nin Barış Harekâtı'na
Yükselir şehitler Tanrı katına
Erdik Mukavemet Teşkilâtıyla

Seyyah Ozan bak gör samimiyeti
'Kıbrıs Türk'tür' dedi hep Türk milleti
Sonunda Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
*Kurduk Mukavemet Teşkilâtıyla'**

* 'Kıbrıs Destanları' adlı özel arşivimizden alınmıştır.

Türk Mukavemet Teşkilâtı ve Kıbrıs Mücahitleri denilince bayraklaşan iki isim öne çıkar: Dr. Fazıl Küçük ve Rauf R. Denktaş. Âşık destanlarında da bu iki bayrak şahsiyetin önemli yeri olduğu görülmektedir. Bu iki önder hakkında kısaca bilgi verdikten sonra destanlarda kendilerinden nasıl söz edildiğini göstermesi bakımından birkaç örnek sunmak amaca uygun düşecektir:

Dr. Fazıl Küçük, 14 Mart 1906'da, Lefkoşa'da doğar. İlkokulu Lefkoşa'da okur. Lefkoşa'da başladığı ortaöğrenimini İstanbul Kabataş Lisesi'nde tamamlar. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başladığı tıp öğrenimini İsviçre'de, Lozan Üniversitesi'nde tamamlar. Lozan ve Paris'te yaptığı ihtisas çalışmalarından sonra 1937'de, Kıbrıs'a döner. Türk okullarının ve Evkaf Yönetiminin Türk toplumuna devredilmesi için çalışır. 1943'te yapılmasına izin verilen belediye seçimlerini kazanarak altı yıl Lefkoşa Belediye üyesi olur. Söz Gazetesi'nde yazdığı yazılarda Türk toplumunun dertlerini dile getirir, Kıbrıs Türklerini birleşmeye çağırır. Bu gazete 1941'de yayınını durdurunca 14 Mart 1942'de Halkın Sesi Gazetesi'ni yayınlamaya başlar. Kıbrıs Türklerinin teşkilâtlanması, hürriyet mücadelesine hazırlanması ve kalkınması için mücadele eder. 1943'te kurulan Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu KATAK'a katılır. 1945'te buradan ayrılarak Kıbrıs Türk Millî Partisi'ni kurar. İngiliz sömürge yönetiminin tehdit ve baskılarına rağmen mücadeleyi sürdürerek Türk Okullarının idaresini ve Evkaf Yönetimini Türk toplumuna kazandırır. Şeriye Mahkemeleri kaldırılarak yerine Türk Aile Mahkemeleri kurulur. Rumların Enosis hazırlıklarına karşı mücadele başlatır. Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirme hayaliyle Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi tarafından 15 Ocak 1950'de halk oylaması yapılması kararlaştırılınca 28 Kasım 1948'de ve 11 Aralık 1949'da Enosis karşıtı iki büyük miting yapılmasına öncülük eder. 1955'te, Kıbrıs'ın Türk yurdu olduğunu vurgulamak için Kıbrıs Türk Millî Partisi'nin adını 'Kıbrıs Türk'tür Partisi' olarak değiştirir. Türkiye'de yapılan mitinglere de özellikle 1958'de katılarak Kıbrıs davasını anlatır. Türkiye ve Yunanistan başbakanlarının da katılımıyla 17 Şubat 1959'da Londra'da yapılan konferansta Kıbrıs Türklerini temsil eder. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için yapılan anlaşmaları imzalar. Rum ve Türk kesimlerinden oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanının Rum, yardımcısının da Türk olması kararlaştırılır. Bu karar üzerine 3 Aralık 1959'da, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilir. Kıbrıs Türklerinin temsilcisi olarak 18 Şubat 1973'e kadar hizmet eder. Bu tarihte görevi Rauf Denktaş'a bırakır. 15 Ocak 1984'te vefat eder (Keser 2006: 153-154).

Ömrünü Kıbrıs davasına adayan ve Kıbrıs Türklerinin özgürlükleri için büyük gayretler gösteren Dr. Fazıl Küçük, âşık edebiyatı destanlarında da yer bulur. Sözgelimi; Kayserili Âşık Avşaroğlu, Kıbrıs'ta Türk varlığının korunması için Dr. Fazıl Küçük'ün çok emek verdiğini ve Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlerin, dünyanın gündemine getirdiğini söyler: *"Doktor Fazıl Küçük çok emek verdi / Kıbrıs konusunu masaya serdi"* (Durbilmez 1999b: 39).

Kayserili Ozan Zeki de, Fazıl Küçük'ün unutulmadığını ve Kıbrıs davasıyla ölümsüzleştiğini belirtir: *"Alnın ak, alnın açık / Yunan'ın aklı kaçık / Yaşıyor Fazıl Küçük / Sen üzülme Kıbrıs'ım"* (Durbilmez 1999b: 134).

Âşık destanlarında adına yer verilen mücahitlerin başında KKTC kurucu cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş gelir. 27 Ocak 1924'te, Baf'ta doğan Denktaş, ilköğrenimini İstanbul ve Kıbrıs'ta, ortaöğrenimini Lefkoşa'daki İngiliz okulunda tamamlar. 1944'te İngiltere'ye giderek hukuk öğrenimi görür. Kıbrıs'ta avukatlık yapar. 1949'da, İngiliz Genel Valisi Lord

Vinster tarafından savcılık görevine atanır ve 1957'ye kadar bu görevi yürütür. EOKA terör örgütü karşısında Kıbrıs Türklerinin direnişine de öncülük eder. 1958'de avukatlık mesleğine döner. Kısa adı TMT olan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kuruluşunda görev alır. 1959 Zürih ve 1960 Londra anlaşmalarında önemli rol oynar. 1960'ta, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanlığına seçilir. Rum saldırılarından sonra 1964'te, Londra'da yapılan beşli konferansta Kıbrıs Türk kesimini temsil eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşma üzerine, Makarios tarafından istenmeyen adam ilân edilir ve Kıbrıs'a gelirse tutuklanacağı duyurulur. 1964 yılı Ağustos ayında gizlice Erenköy'e çıkarak Rumlara karşı savaşır. 1967'de yine gizlice adaya çıktığında yakalanıp tutuklanır. Türkiye'nin baskısı üzerine Türkiye'ye iade edilir. 1968'de, Türk Cemaat Meclisi Başkanı ve Kıbrıs Türk Yönetimi Başkan Yardımcısı olur. 16 Şubat 1973'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini ve Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı olur. 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti ilân edilince devlet ve meclis başkanı olarak görev yapar. Anayasa uyarınca yapılan ilk seçimi kazanarak, 20 Haziran 1976'da, Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı olur. 1981'deki seçimleri de kazanarak görevine devam eder. 15 Kasım 1983'te, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edilince Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucu cumhurbaşkanı olur (Manizade 1975: 471, Keser 2006: 145-146). 1990, 1995 ve 2000 yıllarında yapılan seçimleri de kazanarak görevini sürdürür. 17 Nisan 2005'te yapılan seçimlerde aday olmaz. 13 Ocak 2012'de, 88 yaşında vefat eder. Henüz 24 yaşındayken, 27 Kasım 1948'de, Kıbrıs Türkleri tarafından düzenlenen ilk mitingde Fazıl Küçük ile birlikte konuşma yapan Denktaş ömrünü Kıbrıs davasına adamış bir önderdi.

Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu, Kıbrıs'ı Akdeniz'de yüzen bir gemiye benzeterek, kaptanın da Rauf Denktaş olduğunu söyler: *"Sensin Akdeniz'de yüzen bir gemi / Rauf Denktaş senin kaptanın Kıbrıs"* (Durbilmez 2004: 110). Sivaslı Âşık İsmetî, mecaz-ı mürsel sanatı yaparak, Kıbrıs Türklerinin önderi Denktaş'a verilecek desteğin bütün Kıbrıs Türklerine verilmiş olacağını düşünmekte ve "yanındayız" diye haykırmaktadır: *"İsmetî'yim kalleşleri biliriz / Gecikmeyiz, rüzgâr gibi geliriz / O adanın tamamını alırız / Yanındayız, yanındayız Denktaş'ım"* (Kaya 2000: 310). Âşık Hayri Türkmen de Denktaş'a dua ederek uzun ömürlü olmasını dilemektedir: *"Yaşa Rauf Denktaş yaşa / Kıbrıs'ta girdik savaşa / Nice sivil, nice paşa / Koçyiğitler şehit verdik"* (Durbilmez 1999b: 75).

1571'den günümüze kadarki süreci bir bütün olarak gören Âşık Avşaroğlu da Lala Mustafa Paşa'dan Rauf Denktaş'a kadar Kıbrıs'ın toprağına, taşına "Türk" adını yazan binlerce Mehmetçik ve yüzlerce paşa olduğunu söyler. Avşaroğlu'na göre bu zincirin son halkası Denktaş'tır: *"Lala Mustafa'dan Rauf Denktaş'a / Türk adını yazdık toprağa taşa / Binlerce Mehmetçik yüzlerce paşa"* (Durbilmez 1999b: 39).

C. Kıbrıs Mücahitlerinin Direnişi, Barış Harekâtı ve Elde Edilen Kazanımlar

1957'den itibaren 'Türk Mukavemet Teşkilatı' üyesi oldukları için 'Teşkilatçı' olarak adlandırılan Kıbrıs Türkleri, 21 Aralık 1963'te kanlı olayların patlak vermesi sonucu, gizli yapılanmaya son vererek ortaya çıkar ve 'Mücahit' adını alır. 'Mücahitlik' gizli bir yapılanma olmadığı için de Kıbrıs millî mücadelesini verenler genellikle 'Mücahit' olarak bilinir. Âşık Gözübenli, "Kıbrıs Mücahitlerine" başlıklı şiirinde, "Bizim yiğitler" olarak söz ettiği Kıbrıs Mücahitlerinin baba-oğul cephelerde, yalçın kayalı tepelerde arslan gibi şahlanarak savaştıklarını, aile fertlerinin bütünüyle yurt için mücadele ettiklerini, taşın/ demirin dayanamayacağı

zorluklara karşı Türk Mücahitlerin dayandıklarını, ölenlerin şehit, kalanların gazi olduklarını ve zafer kazandıklarını şöyle anlatır:

"Beton sığ[ı]nak, çelik setler
Söküp attı koç yiğitler
Bayrağını koyup kaçtı
Aslı bozuk kuduz itler
Şahlandı bizim yiğitler

Baba oğul cephelerde
Yalçın kaya tepelerde
Baf, Limasol, Lefke'lerde
Arslan oldu Mücahitler
Şahlandı bizim yiğitler

Ana, baba, bacı, kardaş
Yurdu için verdi savaş
Dayanmazdı demirle taş
Dayandı Türk Mücahitler
Şahlandı bizim yiğitler
(...)
Gözübenli'm zafer oldu
Yeşil ada şanla doldu
Gazi, şehit Hakk'ı buldu
Kıbrıs Türk'ü Mücahitler
Şahlandı bizim yiğitler" (Durbilmez 1999b: 67).

Âşık Güldiken; *"Mücahitler yol gösterir şafakta / İmanlı gaziler yalvarır Hakk'a"* (Kaya 2000: 307) diyerek Mücahitlerin Mehmetçiğe yol gösterdiğini söyler. Cafer Tuncer, kendisini Kıbrıs Türk Mücahitleri yerine koyarak; *"Allah bize Türklük verdi, şan verdi / Vatan için vücut verdi, kan verdi / Nice Cafer Kıbrıs için can verdi / Şehitlik şerbetin içip de gider."* (Özdemir 1988: 91) der. Kıbrıs Mücahitlerinin ve Mehmetçiklerin sevdasını "benzersiz sevda" olarak gören Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu, bu "kınalı yiğitler"in Kıbrıs'a kurban olduklarını söyler: *"Yardım eder helbet Cenâb-ı Hüda / Askerin sevdası benzersiz sevda / Bir karış toprağa canımız feda / Kınalı yiğitler kurbanın Kıbrıs"* (Durbilmez 2004: 110).

Kıbrıs Mücahitleri'nin şanlı mücadeleleri sonucu Kıbrıs, "Gazi Kıbrıs" olarak da adlandırılır. Kıbrıs Mücahitleri, Âşık Dertli Kâzım'ın dizelerinde şöyle dile getirilir:

"(...) Sabırları taştı koç yiğitlerin
Her biri [bir] aslan mücahitlerin
Yuvası yıkıldı Rum hainlerin
Sen Türk oğlu Türksün Gazi Kıbrıs'ım

Ordumuz yürüdü hiç yorulmadan
Mücahitler vurdu Rum'a durmadan
Rumları ezdiler aman vermeden
Sen Türk oğlu Türksün Gazi Kıbrıs'ım

(...)
Biraz azmışlardı Kıbrıs Rumları
Dayak istemişti meğer canları
Mehmetçik, mücahit yıktı onları
Sen Türk oğlu Türksün Gazi Kıbrıs'ım

Mehmetçik, mücahit el ele verdi
Kıbrıs'ta Rumların belini kırdı
Türk'ün tarihini önüne serdi
Sen Türk oğlu Türksün Gazi Kıbrıs'ım

Galiba az yazdım der Dertli Kâzım
Mehmetçik, mücahit hep[i]si bizim
Alnım ak başım dik gülüyor yüzüm
Sen Türk oğlu Türksün Gazi Kıbrıs'ım" (Atılgan 1998: 147).

Kıbrıs Mücahitlerine en büyük desteği Mehmetçik vermiştir. Gürünlü Âşık Gülhanî, söylediği / yazdığı destanın ayak dizelerinde Mehmetçiği; "silkinse dünyayı yıkar", "gürleyip meydana çıkar", "zalimin dişini söker", "sel gibi çağlayıp akar", "çelik bilek olsa büker", "zafer bayrağını diker", "haksızlık yapanı yakar", "haykırıp düşmana çöker" (Gülhanî 1984: 108-109) sözleriyle över. Mücahitlere destek vermek üzere adaya çıkan Türk askerlerinden şehit düşenler de âşık destanlarında dile getirilir. Sözgelimi; Kıbrıs Barış Harekâtı'nda, Kıbrıs'a ilk çıkan 50. Piyade Alayı'nın komutanı Piyade Kıdemli Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu, 21 Temmuz 1974'te, yani harekâtın ikinci gününde ağır yaralanarak şehit düşer. Bunun üzerine şehit albayın ardından Âşık Gözübenli şöyle seslenir: *"Cepheden döner mi Türk'ün askeri / Türk kimdir, Rum kimdir, gelsinler beri / Hücum Mehmetçikler, hücum ileri! / Askere son sözün diyen Albayım / Şehadet gömleğin giyen Albayım"* (Durbilmez 1999b: 63).

Kıbrıs'ta vahşet sürerken sessiz kalan fakat akan kanı durdurmak maksadıyla yapılan Barış Harekâtının hemen durdurulmasını isteyen Birleşmiş Milletlere karşı Âşık Halil Karabulut şu dizeleri söyler:

"Birleşmiş Milletler etmeyin tasa / Seferimiz olacaktır çok kısa / Savaş değil sulha geldik Kıbrıs'a / Sanmayın ki kana girmek kastımız" (Halıcı 1992: 204-205) derken, Âşık Murat Çobanoğlu da; *"Dünya düşman olsa ne yapar bize / Açın tarihleri bakın bu söze / Atamız Yunan'ı döktü denize / Komutu vermenin zamanı geldi"* (Durbilmez 1993: 243).

Barış Harekâtının sonuçları Âşık Hacı Karakılçık'ın dizelerinde şöyle anlatılır: *"Tarihe yeni bir zafer ekledik / Altun sayfalarla doldu bir daha"* (Alptekin 1993: 136). *"Al bayrak Kıbrıs'ta dalgalanıyor / Akdeniz sevinçten çalkalanıyor / Enosis hayali gölgeleniyor / Hürriyet, özgürlük geldi bir daha"* (Alptekin 1993: 136). *"Soydaşların güvenliği sağlandı / Ağlayan çehreler güldü bir daha"* (Alptekin 1993: 137). *"Ölen şehit oldu ölmeyen gazi / Hacım çok köklüdür bizdeki mazi / Nesiller okusun tarihimizi / Geleceğe eser kaldı bir daha"* (Alptekin 1993: 137). *"Biz Türk'üz yürürüz hep bir emelden / İlham kaynağımız yüce Kemal'den / Enosis'in tezgâhını temelden / Mehmetçik süngüyle söktü Kıbrıs'ta"* (Alptekin 1993: 141).

Âşık Mensubî; *"Atina'nın gölgesinde dolanan / Anarşiyle, örgütlerle yol alan / İnsanlık bilmezler kanla sulanan / Vampirin başını ezdi Mehmetçik"* (Durbilmez 1999b: 91) der. Âşık

Ali Dayı; *"Genel Kurmayı'ndan aldı emiri / Güçlük yok orduya, kırar demiri / Uzun olsun Mehmetçiğin ömürü / Vatanı uğruna ölmez mi sandın (...) Ordular hücumda sahil boyunda / Yiğitler yetişir Türk'ün soyunda / Gaziveren mücahitler köyünde / ağlayanlar bir gün gülmez mi sandın?"* (Kaya 2000: 303) diye haykırır. Ali Doğan; *"Karaya çıkıldı hem de ânında / Perişan oldular savaş sonunda / Yunan'ın plânı Türk'ün önünde / Çürük bina gibi çöküp gidiyor"* (Kaya 2000: 304) diye sevinir.

Kıbrıs Barış Harekâtı sonucu Cenevre anlaşması imzalanır. Âşık Feymanî, bunu *"Cenevre'ye anlaşmaya gittiler"* diye dile getirir (Halıcı 1992: 207).

Kıbrıs'ta barışı sağlamanın tek çözümü, Kıbrıs Rumlarının ve Kıbrıs Türklerinin iki ayrı devlet kurmalarıdır. Bu konuda Ozan Gürbüz; *"İki devlet tek çözüm bu / Müslüman Türk'üm, özüm bu / Gürbüz der ki son sözüm bu / Kuzey Kıbrıs Türk kalacak"* (Durbilmez 2007b: 84).

EOKA üyeleri ve Yunan askerlerinin savunmasız Türklere karşı katliama başladığı 21 Aralık 1963'ten on bir yıl sonra yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sonuçlarını Âşık Erdemli şöyle anlatır:

"On bir senedir ki şehirde, dağda
Silaha sarılmış eller hür oldu
Tanklarla, toplarla virane bağda
Bülbülüne hasret güller hür oldu

Saatler çalışır zamanı ünler
Tarihe gömülen o kara dünler
Elemle, kederle doluşan günler
Bir tarih boyunca yıllar hür oldu

Beşparmak dağların aşıp dolanan
Girne, Lefkoşe'den Baf'a ulanan
Yıllarca su gibi kanla sulanan
Mehmet'in girdiği yollar hür oldu

Asırlar yıpratıp, göçüp çağlanan
Kızgın toprak ile yanıp dağlanan
Demirle, zincirle topa bağlanan
Ayakla birlikte kollar hür oldu

Bağrında ateşi yanıp sönmeyen
Açılan yarası geçip dinmeyen
Bir ana demeye dili dönmeyen
Daha yavru olan kullar hür oldu

Çatıya kurulmuş topları kusan
Evleri, caddesi, yolları susan
Mücahit gaziyi bağrına basan
Mehmetlerle dolan iller hür oldu

Özgürlük ufkunda yüce dal olan
Bazan şeker olan, bazan bal olan
Zalimin zulmünden susup lâl olan
Açıldı lisanlar, diller hür oldu

Erdemli dost olsun susup uslanan
Tarihtir zamana dönüp yaslanan
Mızrabın altında dili paslanan
Âşığın sazında teller hür oldu" (Halıcı 1992: 213-214).

Sonuç

Tarihe tanıklık eden âşıklar tarafından tanık oldukları veya duydukları tarihî bilgileri duygularıyla birleştirerek oluşturulan destanlarda "sözlü tarih" adı verilen yeni bilgi alanı için zengin malzemeler bulunduğu anlaşılmaktadır. Disiplinler arası çalışmalarla elde edilecek bu zengin malzemelerin tarih araştırmaları için yeni bir bilgi alanı oluşturduğu, tarih yazıcılığına ve araştırmacılığına yeni yöntemler kazandırdığı görülmektedir. Tarihte meydana gelen olayların daha iyi anlaşılması yanında bu olayların geniş kitlelere duyurulması ve tarihî konularda hafızaların diri tutulması gibi yararları da olan âşık tarzı destanlar; disiplinler arası çalışmalar açısından çok yönlü özellikler barındırmaktadır. Bu sebeple "Sözlü tarih" veya "sosyal tarih" adı verilen bilgi kaynakları arasında âşık edebiyatı ürünleri de önemli bir yer tutar. Yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır ki; "Âşık tarzı şiirleri yalnızca edebî ürün olarak ele alıp incelemek doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Bu ürünlerin yaratıldıkları / söylendikleri bağlam, bağlamda yüklendikleri işlevler, söyleyicilerin üründe aktarılan konuya yakınlığı göz ardı edilmemelidir." (Durbilmez 2007a: 301).

Âşıklar Kıbrıs konulu şiirlerini / destanlarını sözlü, yazılı ve sesli / görüntülü (elektronik) kültür ortamlarında icra etmişlerdir. Âşıklar genellikle sözlü kültür ortamında sanatlarını icra ettikleri için Kıbrıs konulu pek çok destan sözlü kültür ortamında dilden dile aktarılmıştır. Destanlarını bastırarak geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan âşıklar yanında şiir defterlerine yazan âşıklar da yazılı kültür ortamını tercih etmişlerdir. Kıbrıs'ta meydana gelen olayları daha geniş kitlelere duyurmak için Kıbrıs konulu yiğitleme veya ağıt türündeki destanlarını elektronik kültür ortamına aktarma yoluna giden âşıklar / ozanlar da az değildir. Sözgelimi; *Muhlis Akarsu, Âşık Haşimî Aslıhak, Âşık Mehmet Batur, Zekeriya Bozdağ, Kamber Çınar, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Daimî, Âşık Kemal Devranî, Ali Doğan, Ali Ercan, Hasan Erdoğan, Neşet Ertaş, Sivaslı Âşık Fakir, Özay Gönlüm, Âşık Gülhanî, Âşık Mehmet Işık, Âşık Ali Kızıltuğ, Âşık Ali Kızıltuğ, Âşık Ali Kızıltuğ, Âşık Mecnunî, Âşık Ali Metin, Hasan Özkan, Abdullah Papur, Âşık Hasan Polat, Âşık Yaşar Reyhanî, İbrahim Saltan, Ali Sultan, Müslüm Sümbül, Âşık Mahzunî Şerif, Âşık Ali Taş, Âşık Mehmet Yanık, Şemsi Yastıman, Âşık Yoksulî* gibi âşıklar / ozanlar da destanlarını plâklara okumuşlardır.

"Âşık tarzı şiirler söyleyen / yazan şairler, Kıbrıs'ta meydana gelen tarihî olayları şiirlerinde yorumlamışlar, tarihî gerçekleri kendi dünya görüşleri, sanat birikimleri vs. ile süslemişlerdir" (Durbilmez 2000: 101). Bu araştırmada; Adanalı, Karslı, Kayserili, Malatyalı, Sivaslı ve Yozgatlı 29 âşığın / ozanın yazdığı / söylediği şiirler örnekleme yoluyla seçilerek

incelenmiş ve elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Bu âşıkları / ozanları şöyle sıralamak mümkündür: *Âşık Alenî, Âşık Ali Dayı, Ali Doğan, Âşık Ali Ertekin, Âşık Ali İzzet Özkan, Âşık Avşaroğlu, Âşık Cafer Tuncer, Âşık Cesurî, Âşık Dertli Kâzım, Âşık Erdemli, Âşık Feymanî, Ozan Gözübenli, Âşık Güldiken, Âşık Gülhanî, Ozan Gürbüz, Âşık Habib Karaaslan, Âşık Hacı Karakılçık, Âşık Halil Karabulut, Âşık Haydar Aslan, Âşık Hayri, Âşık İsmetî, Âşık Mahrumî, Âşık Mensubî, Âşık Meydanî, Âşık Murat Çobanoğlu, Ozan Seyyah, Âşık Türkmenoğlu, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Yücel, Ozan Zeki.*

İncelenen metinlerden anlaşıldığına göre; âşık tarzı şiirlerin, oluşturuldukları ve icra edildikleri mekânlarda, dinleyicilere tarihî konularda haber / bilgi verme, tarih bildirme, yaşanan olaylardan ders çıkarma, toplumu uyarma, millî bilinci ve heyecanı canlı tutma, tarihî olayları ve tarihî şahsiyetleri belleklerde yaşatma gibi işlevleri vardır.

Âşık tarzı şiirlerde anlatılan; Kıbrıs'ta Türk varlığı, Yunanistan'ın desteklediği EOKA terör örgütünün ENOSİS hayalleriyle yaptıkları vahşetler, Kıbrıs Türkleri tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurulması ve Kıbrıs Türk Mücahitlerinin direnişleri, Kıbrıs Barış Harekâtı ve bütün bu olaylarla ilgili verilen tarihler ile yer ve şahıs adlarının da tarihî gerçeklerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Buna göre; EOKA'ya karşı ilk birlik Dr. Fazıl Küçük önderliğinde kurulur. Başka birlikler de kurulur fakat küçük birlikler yerine, Yunanistan tarafından desteklenen EOKA terör örgütü karşısında daha güçlü bir mukavemet teşkilatına ihtiyaç duyulur. Rauf Raif Denktaş'ın Dr. Burhan Nalbantoğlu ve M. Kemal Tanrısevdi ile görüşmesi üzerine Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın kurulması kararlaştırılır. Bu teşkilat daha sonra Türkiye'nin desteği ile daha düzenli bir savunma örgütüne dönüşür. Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş başta olmak üzere bu mücahitler EOKA terör örgütüne karşı direnir. Mücahitlerin her biri Rum vahşetine karşı direnen bir arslan olarak görülür. Kıbrıs Mücahitleri, baba-oğul cephelerde, yalçın kayalı tepelerde arslan gibi şahlanarak savaşır. Bütün aile fertleri yurt için mücadele eder. Taşın/ demirin dayanamayacağı zorluklara karşı Kıbrıs Türk Mücahitleri dayanır; ölenler şehit, kalanlar gazi olur. Mücahitler, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda da Türk Mehmetçiğine yol gösterir. Mehmetçikle el ele vererek güç birliği yapan Mücahitler, azan Kıbrıs Rumlarını püskürtür.

Kıbrıs Mücahitlerinden söz eden çok sayıda âşık şiiri / destan tespit edildiği halde, TMT'den bahseden birkaç şiir de son yıllarda oluşturulmuştur. TMT'nin âşık tarzı şiirlerde fazla yer almamasının asıl sebebi bu teşkilâtın gizli oluşudur. Yaşayan TMT üyeleriyle görüşmeler yapılarak TMT çalışmalarıyla ilgili anıları derlenmeli, derlenen bilgiler "sözlü tarih" uzmanları tarafından değerlendirilmelidir. Âşıkların şiirlerine / destanlarına yansıyan tarihî olaylar ve kişilerle ilgili bilgiler de "sözlü tarih" çalışmaları kapsamında değerlendirilerek incelenirse tarih araştırmaları için de kazanç olacaktır.

Kaynaklar

Abrahams, Roger D., 1981, "Story and History: A Folklorist's View", *Oral History Review,* 9 (1981), USA., pp.1-11.

Akgün, Sibel, 2009, "Kıbrıs Türk Toplumun Bağımsızlık Sürecinde Türk Mukavemet Teşkilatının Yeri ve Önemi", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Ali Nesim), c. I, Lefkoşa- KKTC.

Akkurt, Aydın, 1999, *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi*, Seçil Ofset: İstanbul.

Alasya, H. Fikret, 1992, *Kıbrıs ve Rum- Yunan Emelleri*, KKTC Eğitim ve Kültür yay.: Lefkoşa- KKTC.

Alptekin, Ali Berat, 1993, *Âşık Hacı Karakılçık / Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Örnekler,* Kültür Ofset Basımevi: Antakya.
Artun, Erman, 1996, "Adanalı Âşıkların Şiirlerinde Kıbrıs Barış Harekâtı", *Journal For Cypriot Studies / Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* S.2, Lefkoşa.
Artun, Erman, 2006, *Adana Halk Kültürü,* Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti.: Adana.
Atılgan, Halil, 1998, *Âşık Dertli Kâzım / Hayatı- Şiirleri*, Ankara.
Baum, Willa K., 1987, *Oral History for the Local Historical Society*, Third Edition, Revised.
Bayülken, Haluk, 1983, *Cyprus Question And The United Nations*, 2. Baskı, Foreign Policy: Ankara.
Bozkurt, İsmail, 1998, "Kıbrıs Türklerinde İngiliz Sömürge Yönetimi'ne Destanlarla Direnme", *Journal For Cypriot Studies / Kıbrıs Araştırmaları Dergisi,* c. 4, S.1, Lefkoşa.
Bozkurt, İsmail, 2008, "Ellinci Yılında TMT", *Vatan Gazetesi / http: / www.kibrispostasi.com*-1 Ağustos 2008 Cuma.
Caunce, Stephen, 2001, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, (Çev. B. Bülent Can- Alper Yalçınkaya), Tarih Vakfı Yurt yayınları: İstanbul.
Çay, Abdulhaluk Mehmet, 1989, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel- 1963,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: Ankara.
Duman, Selçuk, 2009, "1 Ağustos 1972 Tarihli Albümde TMT" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Ali Nesim), c. I, Lefkoşa- KKTC.
Durbilmez, Bayram, 1993, *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu / Hayatı, Sanatı ve Eserleri,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi: Kayseri.
Durbilmez, Bayram, 1999a, "Kayserili Saz Şairlerinin Şiirlerinde Kıbrıs", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24- 27 Kasım 1998), c. III: Türkçe Bildiriler / Edebiyat- Sanat,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.
Durbilmez, Bayram, 1999b, *Kayserili Halk Şairlerinin Şiirlerinde Kıbrıs,* Geçit yayınları: Kayseri.
Durbilmez, Bayram, 2000, "Tarihî Olay- Edebî Metin İlişkileri Bağlamında Kıbrıs Konulu Âşık Tarzı Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi/ Proceedings of the Third International Congress for Cyprus Studies 13-17 Kasım/ November 2000,* c.2 (Hzl. İsmail Bozkurt), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.
Durbilmez, Bayram, 2004, *Taşpınarlı Halk Şairleri,* 2. baskı, Bizim Gençlik yayınları: Kayseri.
Durbilmez, Bayram, 2007a, "Âşık Tarzı Şiirlerde Sözlü Tarih (Kayserili ve Yozgatlı Âşıkların Şiirlerinden Örneklerle)" *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni 10- 12 Nisan 2006 Bildiriler,* ERÜ yayınları: Kayseri.
Durbilmez, Bayram, 2007b, *Ozan Gürbüz Değer / Hayatı- Sanatı- Şiirlerinden Örnekler,* Kültür Ajans yayınları: Ankara.
Fedai, Harid, 2004, *Kıbrıs Türk Kültürü / Makaleler-1,* SAMTAY Vakfı yayınları: Gazimağusa- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
Gazioğlu, Ahmet C., 2000, *ENOSİS Çemberinde Türkler*, 2. Baskı, Özyurt Matbaacılık: Ankara.
Gürünlü Âşık Gülhanî, 1984, *Birlik Olunca,* Folklor Araştırmaları Kurumu yay.: Ankara.
Halıcı, Feyzi, 1992, *Saz Şairleri Diliyle Atatürk,* 3. baskı, Kültür Bakanlığı yay.: Ankara.
Halkin, Leon E., 1989, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, (Çev. Bahaeddin Yediyıldız), Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
Hınçer, İhsan, 1975, "Olaylar ve Saz Şairleri: Kıbrıs Zaferi, Ozanlarımız ve Yapılan Plâklar, *Türk Folklor Araştırmaları,* c.16, S. 307 (Şubat), İstanbul.
İvgin, Hayrettin, 1999, "Kıbrıs Zafer Destanları", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24- 27 Kasım 1998), c. III: Türkçe Bildiriler / Edebiyat- Sanat,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.
Karadağ, Metin, 1999, "Halk Şairlerimizde Kıbrıs", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24- 27 Kasım 1998), c. III: Türkçe Bildiriler / Edebiyat- Sanat,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.
Kasapoğlu, Can, 2009, "Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) Etnik Çatışma ve Gayrı Nizami Harp

Olguları Çerçevesinde İncelenmesi" *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Ali Nesim), c. I, Lefkoşa- KKTC.

Kaya, Doğan, 1999, "Sivaslı Âşıkların Kıbrıs Konulu Şiirleri", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24- 27 Kasım 1998), c. III: Türkçe Bildiriler / Edebiyat- Sanat,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.

Keser, Ulvi, 2006, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940- 1950- 1960- 1970),* Boğaziçi yayınları: İstanbul.

Keser, Ulvi, 2007, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1950-1963),* IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.

Koruroğlu, Ayten, 2009, "Kıbrıs Türk Halkının Gizli Silahı: TMT", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Ali Nesim), c. I, Lefkoşa- KKTC.

Manizade, Derviş, 1975, *Kıbrıs / Dün- Bugün- Yarın,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği yayınları: İstanbul.

Nevins, Allan, 1996, "Oral History: How and Why It was Born", *Oral History- An Interdisciplinary Anthology*, (Ed. David K. Dunaway and Willa K Baum), 2nd Edition, Altamira Press: Walnut Creek, pp.29 - 38.

Ong, Walter, 1995, *Sözlü ve Yazılı Kültür / Sözün Teknolojileşmesi*, (Çev. Sema Postacıoğlu Banon), Metis yayınları: İstanbul.

Özdemir, Ahmet, 1988, *Var Efendim Var / Şarkışlalı Halk Ozanı Cafer Tuncer'in Hayatı, Sanatı ve Şiirleri,* Bayrak yayıncılık: İstanbul.

Prins, Gwyn, 1993, "Oral History", *New Perspectives on Historical Writing*, (Ed.: Peter Burke), Polity Press: Cambridge, pp.114-139.

Ritchie, Donald A., 1995, *Doing Oral History*, Twayne Publishers: New York.

Sadrazam, Halil, 1990, *Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz, Şehitlerimiz ve Anıtlarımız,* Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı yayınları: İstanbul**.**

Sadrazam, Halil, 1999, "Türk Mukavemet Teşkilâtı (TMT)", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (24- 27 Kasım 1998), c. II: Tarih- Kıbrıs Sorunu,* (Hzl. İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), DAÜ KAM yayınları: Gazimağusa- KKTC.

Starr, Louis, 1996, "Oral History", *Oral History- An Interdisciplinary Anthology*, (ed.:David K. Dunaway and Willa K Baum), 2nd Edition, Walnut Creek: Altamira Press, pp.39 - 61.

Tansu, İsmail, 2001, *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu,* Minpa yayınları: Ankara.

Thompson, Paul, 1999, *Geçmişin Sesi* (Çev. Şehnaz Layıkel), Tarih Vakfı Yurt yayınları: İstanbul.

Özet

TARİHÎ GERÇEKLERİN ÂŞIK EDEBİYATINA YANSIMASI BAĞLAMINDA TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLÂTI VE KIBRIS MÜCAHİTLERİ

Yazılı tarihe aktarılmış tarihî olayların sözlü aktarımlarda da farklı yönleriyle yaşamaya devam ettiği bilinmektedir. Sözlü tarih ile yazılı tarih bilgilerinin benzeyen ve ayrılan yönleri bulunmaktadır. Resmî tarihlerde genel olarak yer verilen veya hiç yer verilmeyen kimi bilgilerin sözlü tarihlerde ayrıntılarıyla aktarılabileceği de görülmektedir. Bu sebeple son yıllarda tarihî olayları ayrıntılarıyla okuma ve yorumlama çalışmalarında "halk hafızası"na başvurma yöntemi öne çıkmaktadır. Çünkü uzak ve yakın geçmişin olaylarını çeşitli yönleriyle aydınlığa kavuşturmada, tarihî olayların sosyal yönlerinin de araştırılıp incelenmesi gerekmektedir. Tarihî olayların halk tarafından nasıl yorumlandığını "sözlü tarih" kaynaklarından öğrenmenin yollarından biri de âşıkların şiirlerine başvurmaktır. Savaşlarda

kahramanlık gösterenler, şehitlik ve gazilik mertebelerine yükselenler âşık tarzı destanlarda önemli bir yer tutarlar.

Makalede, yazılı tarih kaynaklarına aktarılmış tarihî olayların "sözlü tarih" veya "sosyal tarih" adı verilen bilgi kaynaklarından âşık edebiyatına nasıl yansıdığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla; "Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilâtı'nın Kurulmasına Sebep Olan Bir Terör Örgütü: EOKA", "Türk Mukavemet Teşkilâtı ve Kıbrıs Mücahitleri" ve "Kıbrıs Mücahitlerinin Direnişi, Barış Harekâtı ve Elde Edilen Kazanımlar" gibi başlıklar altında tarihî olaylar verilecek, bu olaylardan bahseden âşık edebiyatı şiirlerinden örnekler sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: TMT / Türk Mukavemet Teşkilâtı, Kıbrıs Mücahitleri, Sözlü tarih, âşık şiiri, âşık edebiyatı.

Abstract

TURKISH RESISTANCE ORGANIZATION (TMT) AND TURKISH FREEDOM FIGHTERS IN CYPRUS WHICH THE CONTEXT IN REFLECTION OF BARDIC (AŞIK) LITERATURE

It is known that past events in written history also reaches up-to date by means of oral literature with different aspects. Written history and oral history contain both differing and resembling elements. It is a fact that some of the information mentioned little or not in formal history, may sometimes be quoted orally in details. Thus, referring to "public memory" in the study of perusing and interpreting historical events have become widespread recently. It's essential to study past events socially so as to shed clear light on past and recent history in various ways. One of the methods for discovering public interpretation of events in oral history, is to refer to bardic poetry. Martyrdom, war heros and veterans are significant subjects of epic poems.

The article, written history resources transferred to the historical events "oral history" or "social history" name is intended to reveal the sources of information, affect how you fell in bardic (asik) literature. For this purpose, "A Terrorist Organization EOKA which Led to the Establishment of the Cyprus Turkish Resistance Organization", "Turkish Resistance Organization and the Cyprus Mujahideen" and "of the Fight Cyprus Mujahideen and Peace Operation and Cash Benefits" will be given under headings such as historical events, examples of these events will be talking about bardic poems in literature.

Keywords: TMT / Turkish Resistants Unity, Freedom Fighters of Cyprus, Oral History, Bardic Poetry, Bardic Literature.